

צפת בזוהרה

במשך כמאה שנה הייתה צפת המקום החשוב ביותר בעולם היהודי. תסיסה רוחנית כבירה התרחשה בה, פוסקי הלכה עצומים, מקובלים מיסטיקנים ואדירים ופייטנים חשובים פעלו בתוכה, ויהודים רבים עלו אליה וראו בה מקור השראה וסמכות רוחנית. דיוקנה של תקופה

איל דודסון | יוסף סטפנסקי
יואב שורק

גלריה של חכמים

צפת של המאה ה-16 נהנתה מיציבות פוליטית ומפריחה כלכלית, ולעיר נמשכו יהודים רבים, ביניהם חכמים חשובים במגוון תחומים. בתי המדרש המשגשגים שהקימו גוועו תוך פחות ממאה שנים עם התערערות היציבות הפוליטית והכלכלית, אולם אוצרות הרוח שנולדו בהם הותירו חותם על עולמה של היהדות | **איל דודסון**

ומוגן, הופקדו בתוכו סחורות ונכסים, ומלבדו היו בצפת מתחמים מסחריים נוספים שהעניקו הגנה ליהודים.

פריחתה של צפת באה לידי ביטוי בגידול דמוגרפי משמעותי, ובעיר התרכזו באותן השנים הקיבוץ היהודי הגדול ביותר בארץ ישראל. אמנם הגידול הדמוגרפי לא היה ייחודי לצפת ואפיין ערים נוספות באימפריה העות'מאנית הצומחת בתקופה זו, אבל בשונה מכל מקום אחר, משכה אליה צפת קיבוץ נדיר של תלמידי חכמים וענקי רוח. בהשוואה לשנים שקדמו לתקופת הפריחה ולאחריה, שבאו אחריה,

בשלהי המאה ה-15, ערב תקופת הזוהר של צפת, לא היו בה יתרונות אקלימיים, גאוגרפיים או כלכליים יוצאי דופן. גם עברה לא היה כרוך במשקע היסטורי או במעמד דתי מיוחד. אולם תוך פחות ממאה שנים הפכה צפת למוקד משיכה גדול ששינה את פניה ואת פני ההיסטוריה היהודית. בשטח מוגדר וביחידת זמן מצומצמת התרכז מספר רב ומגוון של לומדים, חכמים ויוצרים. מספרם ואיכותם היו רבים וגדולים בהשוואה לכל קיבוץ יהודי אחר באותה עת, והעיר הפכה למרכז רוחני ודתי בעל השפעה רחבה ומעצבת בעולם היהודי. כיצד זה הפכה צפת, עיר ככל ערי ארץ ישראל, למוקד של תסיסה רוחנית מהגדולים שידע העם היהודי במהלך המאה ה-16, אילו חכמים ובתי מדרש פעלו בה באותם הימים, ומדוע דעך המרכז הרוחני הצפתי תוך פחות ממאה שנים?

עם החלת השלטון העות'מאני בארץ ישראל ב-1517, ובמיוחד על רקע הגירוש מספרד ב-1492 והגירוש מפורטוגל ב-1497, הגיע לצפת זרם גדול ומשמעותי של מהגרים יהודים. גורמים אחדים תרמו לפריחתה של העיר: מעמד פוליטי איתן כבירת מחוז מנהלי ('סנג'ק' או 'וילאיה'), ומיקום מוצלח על אם הדרך בין דמשק לבין ערי הנמל שלחוף הים התיכון. ברקע עומדת תקופת שלטונו של הסולטן סולימאן אל קאנוני ('המחוקק') בשנים 1520-1566, שהתאפיינה ביציבות שלטונית וביטחונית. היציבות נמשכה גם בימי השקט הפוליטי היחסי בתקופת שלטונו של הסולטן סלים השני בשנים 1566-1574. מבחינה כלכלית הפכה צפת באותן שנים למרכז תעשייתי משמעותי, עם הופעת הטכנולוגיה לייצור טקסטיל שהגיעה כנראה עם מגורשי ספרד. השלטונות הכירו בערכה האסטרטגי והכלכלי של צפת, וב-1549 היא בוצרה בחומה וחיל מצב עות'מאני הופקד על ביטחונה. שנים מעטות לאחר מכן ייסדו יהודי העיר חאן - תחנת דרכים לנוסעים ולסוחרים - שנהנה מחסות הפחה. החאן המבוצר נחשב למקום בטוח

פעילותו אמנם כשלה לבסוף, על רקע התנגדות חכמי ירושלים, אך היוזמה לא הייתה עולה על הפרק אילולא הנהגת צפת ממעמד תורני גבוה. ממשוכו הבולט של רבי יעקב בירב, רבי יוסף קארו, עמד אף הוא בראש ישיבה מרכזית בצפת

שמשכה אליה תלמידי חכמים רבים מגדולי הדור הבא. בין תלמידיו נמנו רבי אלישע גאליקו, רבי אברהם בן אשר, רבי משה גלאנטי, רבי משה נג'ארה (אביו של רבי ישראל), רבי שלמה אבסבאן, רבי יעקב בירב השני (נכדו של רבי יעקב בירב הראשון), רבי יום טוב צהלון (מהרי"ט"ץ), רבי משה אלקבץ (בנו של רבי שלמה), רבי משה אלשיך ורבי חיים חבר. מצפת נפוצו באותה עת חיבוריו ההלכתיים של רבי יוסף קארו - 'בית יוסף', 'שולחן ערוך' ו'כסף משנה', והם שקיבעו אותו בתודעת העם היהודי כגדול פוסקי ההלכה מאז ועד ימינו. פוסקים ידועי שם נוספים שפעלו בצפת בפרק זה, אם כי לא חיו רק בה, היו חכמי מצרים רבי בצלאל אשכנזי (בעל 'שיטה מקובצת' על הש"ס) ורבי דוד בן זמרה (הרדב"ז), ורבי יוסף מטרנאני (המהרי"ט, בנו של המב"י"ט), יליד צפת, מגדולי חכמי תורכיה במאה ה-17.

מיסטיקה ופיוט

היצירה ההלכתית הייתה רק פן אחד של עולם הרוח היהודי שנוצר בצפת; הפן השני, שהשפעתו אינה פחותה, הוא תורת הסוד. באותה תקופה החלו לפעול בצפת גדולי המקובלים שיצקו תבניות חדשות לתורת הקבלה. רבי משה קורדובירו, הרמ"ק, בן למשפחת מגורשי ספרד, ייסד בצפת שיטה חדשה בלימוד תורת הסוד על בסיס ספר הזוהר. את שיטתו ריכז בעיקר בספריו 'פרדס רימונים' ו'אור יקר'. יחד עם גיסו, המקובל והפייטן רבי שלמה הלוי אלקבץ, הגה שיטות חדשות להשגת גילויים רוחניים על דרך הקבלה. הרמ"ק אף הגה שיטה חדשה בלימוד מוסר על דרך הקבלה שאותה התווה בספרו 'תומר דבורה'. תלמידיו, ובהם רבי מרדכי דאטו ורבי משה רומי, ובעיקר רבי אליהו די וידאש, שנודע בספר המוסר שלו 'ראשית חכמה', המשיכו במפעל זה. באותם ימים עלה ממצרים רבי יצחק לוריא אשכנזי - האר"י הקדוש - שבא לצפת כדי ללמוד

התייחדה תקופה זו במספר גדול מאוד של לומדים וחכמים שעלו לצפת מכל קצוות תבל.

עריכת השולחן ההלכתי

מסביב לדמויות הבולטות התלקטו תלמידים ונוסדו בתי מדרש. רבי יעקב בירב, שהיה מגדולי החכמים בדור גירוש ספרד, ייסד בצפת ישיבה שהצמיחה תלמידי חכמים שעסקו בלימוד גמרא ובפסיקת הלכה על פי המסורת הספרדית. בין חניכיה נמנו רבי יוסף קארו (בעל ה'בית יוסף'), רבי משה קורדובירו (הרמ"ק), רבי משה מטרנאני (המב"י"ט), רבי אברהם שלום ורבי ישראל די קוריאל - מגדולי הפוסקים בתקופה זו. רבי יעקב בירב האמין שהתנאים הרוחניים המיוחדים שנוצרו בזמנו בצפת מוכיחים שהגיעה העת לחדש בה את פעילות הסנהדרין ואת מסורת הסמיכה שפסקה בראשית תקופת התלמוד.

מצפת נפוצו באותה עת חיבוריו ההלכתיים של רבי יוסף קארו - 'בית יוסף', 'שולחן ערוך' ו'כסף משנה'

קבלת מצפת

שבועה נבש כבשג נמר עשעשנגג א עטנמר
נמר עשעשג נמר עשעשג
עלעלע עע עע

לקראת שבג לב עעלג כ עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע

מקדיש עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע

עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע

עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע

עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע

עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע
עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע עע

מפי רמ"ק, אך זה האחרון נפטר כעבור חודשים אחדים והאר"י התגלה כגדול המקובלים של הדור הבא. אנגדות רבות נקשרו בסיפור התגלותו ובמעבר בין הדורות. גם האר"י - שפעל בצפת שנתיים בלבד עד לפטירתו בה' באב של"ב (1572) - ייסד שיטה חדשה בלימוד תורת הסוד, ושיטתו כבשה עד מהרה את לימוד תורת הסוד בכל קהילות ישראל תוך שהיא מאפילה על אלה שקדמו לה, כולל זו של הרמ"ק. קבלת האר"י עיצבה במידה רבה את מנהגייהן, את נוסח תפילותיהן ואת אופיין הדתי של כל תפוצות ישראל כמעט מאז ועד ימינו. חבורת התלמידים שהתקבצה סביב האר"י - 'גורי האר"י' - המשיכה ללמוד את תורתו, ומהם היא נפוצה. בין תלמידים אלה נמנו רבי חיים ויטאל, רבי גדליה הלוי, רבי ישראל סרוק, רבי יוסף ארוזין, רבי יוסף אבן טבול ורבי משה אלשיך. בין המקובלים שפעלו בצפת באותם ימים נמנה גם רבי יוסף קארו, שתורת הסוד וחוויות מיסטיות מילאו חלק ניכר מהווייתו הרוחנית,

אף שהוא לא נמנה על תלמידי האר"י. גם בכך לא מתמצה תיאור פריחתה הרוחנית של צפת במאה ה-16. באותה תקופה חוברו בצפת גם ספרי פרשנות ודרוש על התורה, ובהם כתביהם של רבי משה אלשיך, רבי אלישע גאליקו, רבי ישראל די קוריאל ונכדו רבי ישראל נג'ארה. כמו כן נכתבו בצפת פיוטים חדשים, וממנה הם נפוצו אל מרחבי העולם היהודי. הפייטן הנודע ביותר היה רבי ישראל נג'ארה, מחבר 'זמירות ישראל'. יצירותיו נתחבבו על כל קהילות ישראל ורבות מהן מושרות על שולחן שבת מאז ועד ימינו. בין הפייטנים הצפתיים נמנים גם רבי שלמה אלקבץ שחיבר את 'לכה דודי', רבי אלעזר אזכרי שחיבר את 'ידיד נפש', רבי מנחם די לונזאנו ורבי משה בן מכיה.

**באותם ימים
עלה ממצרים
לצפת רבי יצחק
לוריא אשכנזי
- האר"י הקדוש
- והתגלה כגדול
המקובלים של
הדור**

מפגש בין עולמות

לומדי התורה שנקבצו בצפת מכל רחבי העולם היהודי תרמו למפגש מופלא של עולמות רוחניים שונים ושל מסורות שונות מספרד ומאשכנז, מאיטליה ומצפון אפריקה, מהאימפריה העות'מאנית ומהמזרח. תלמידים איטלקים כמו רבי יצחק גרשון ורבי אלישע גאליקו למדו מפי מורים ספרדים, ותלמידים ספרדים כמו רבי שמואל די אוזידה למדו מפי מורים איטלקים. רבי יששכר אבן סוסאן, חכם מערבי מיוצאי מרוקו, למד בצפת מפי מורים ספרדים, ובספרו 'עבור שנים' שקד על חקר המסורות של ותיקי ארץ ישראל. בצוואת רבי נח מאויבן צוין במפורש ייעודו של אחד מבתי המדרש:

משאיר בתים שייתנו מפירותיהן מאה גסים לארבעה בעלי תורה בצפת ... שני תלמידי חכמים אשכנזים ... ועוד שני תלמידי חכמים ספרדים ... שילמדו בקביעות בכל יום בדל"ת אמות של הלכה ושאר ספרי קודש (הרב משה א' זושא קינסטליכער, "פרקי הגר: בין אויבן לארץ הקודש", צפונות א', א', תשמ"ט, עמ' עו).

בהרכבים רבים של בתי דין בצפת ישבו דיינים בני עדות שונות, וגם חבורות המקובלים היו רב עדתיות. בין תלמידי הרמ"ק היו ספרדים ואיטלקים, ועל גורי האר"י נמנו ספרדים, אשכנזים, מערבים, איטלקים, רומניוטים ופורטוגזים. בזכות מפגש רב תרבותי זה שיטותיהם, ערכיהם ואורחות חייהם של חסידי אשכנז נפגשו עם אלה של מקובלי ספרד; ואמונותיהם, תפיסותיהם ודרכי לימודם של יוצאי מזרח אירופה

העות'מאנית כולה. השלטונות הטילו על המיעוט היהודי בצפת גורות כלכליות ומסים כבדים שהיו למעלה מכוחו, ופגעו לעתים במרקם חייו. גורמים מקומיים, בעיקר מקרב המוסלמים והדרוזים, ניצלו את סדקי החולשה וערכו מדי פעם פעולות שיסווי וביזה בבתי היהודים. אל אלה חברו גם פגעי טבע שפקדו את האזור: שנות בצורת, פשיטות ארבה ומגפות קטלניות. מטה לחמה של העיר - תעשיית הטקסטיל - נשבר בהדרגה. מאיגרת קינה ששיגר רבי משה אלשיך ב-1591 מתקבל הרושם שהעיר הגיעה לקריסה כלכלית מוחלטת ותושביה היהודים היו נתונים ברעב ("אגרת חוות קשה", משה פכטר, 'מצפונות צפת', עמ' 69-117). יהודים רבים בחרו לעזוב את צפת, ובהם גם גדולי חכמיה. צפת איבדה את זוהרה, וכבר בראשית המאה ה-17 היא שבה להיות יישוב קטן ושולי. תקופת זוהרה של צפת הייתה אמנם קצרה, אולם השפעתם של חכמי צפת במאה ה-16 הפליגה מעבר למרחבי זמן ומקום ועיצבה במידה רבה את צביון הרוחני של כל תפוצות ישראל בתחומי ההלכה והמנהג, הקבלה והמוסר, הפיוט והליטורגיה. השפעה זו הטביעה חותם עמוק הניכר עד ימינו, מאות שנים אחרי שאורה של צפת עצמה דעך. ■

התמזגו עם אלה של יוצאי חצי האי האיברי והאימפריה העות'מאנית, וכן הלאה. מבין קירות בתי המדרשות של צפת צמחה ספרות ענפה שכללה פוסקים, שאלות ותשובות, דרשות, פרשנות למקרא ולספרות חז"ל, מוסר, הנהגות ושיירה. חיבוריהם של חכמי צפת מילאו את בתי הדפוס העבריים בזמנם. שמעה של צפת יצא בעולם כאחת "מערי הישיבות הגדולות" (רבי מנחם עזריה מפאנו, 'ספר תשובות', ויניציאה ש"ס, סי' לח); "שאינ שם אלא מקום אחד שיש שם ישראל בזמנינו, זה בצפת עיקר הישיבה" (רבי לוי אבן חביב, 'שאלות תשובות', ויניציאה שכ"ה, רפ"ו, ב.). שאלות הלכתיות שהונחו בפני פוסקים בכל רחבי העולם היהודי שוגרו לצפת להכרעת רבני העיר. שמחה אסף מביא ציטוט מאיגרת ששוגרה באותם ימים מצפת:

דכיר קרית ספר, זה בית חיינו מקום מקדשנו בגלותנו, תלמוד תורה יע"א [=ישמרהו עליון אמן] שבארצנו זו צפת שבגליל העליון תוב"ב [=תיבנה ותיכונן במהרה בימינו], ממנו תצא תורה ואורה לישראל, ממנו מלכים ימלוכו, רבנן קדישי דארעא דישראל [חכמים קדושים של ארץ ישראל] 'אגרות מצפת ב': אגרות ראשי קהלת צפת בשנות שס"ד-ס"ה, קובץ על יה, ג', ת"ש, עמ' קמא.

ביטוי ייחודי לפריחה הספרותית בצפת הוא ייסודו של בית דפוס בעיה הראשון מסוגו במזרח, על ידי רבי אברהם בן יצחק אשכנזי כבר ב-1577.

צפת בשקיעתה

בראשית ימי שלטונו של הסולטן מוראט השלישי (1574-1595) החלו להיראות סימנים למשבר כלכלי ושלטוני בצפת, כמו גם ברחבי האימפריה העות'מאנית כולה. בימי שלטון הסולטן מהמט השלישי (1595-1602) הורע המצב עוד יותר, במיוחד על רקע כיבוש צפת בידי האמיר הדרוזי פחר א-דין השני ב-1602. הגליל היה זירה מרכזית בקרבותיו, וחיליו הטילו את אימתם על תושבי צפת ועשקו את מקורות פרנסתם. ההתרופפות הפוליטית גררה הידרדרות ביטחונית וכלכלית שהחריפה על רקע משבר עולמי וירידת ערך המטבע באימפריה

ספר לקח טוב

שולכס! אהמנו כסור בצרתנו תנולס ותרולס שלכנתו כפדיסת דיוסת חמלס
ישולס כנולת אכור וקול כסור נלס חסובת נחתר ונלס יסרו יסכר
שולס חרולס דלמדדלמלמלס חסו כן חולס חסובס כלל
ונס סוכ כסלן כרנ ללול כיום פירום ללכיו חסובס כמלס
ויסוס כסר חסו נלסן כל לויס חסלול חמול
וכלר וכרול כן כחוככחס וכיסל חמל
חמל לא יסרוב כל
חרון

לול כולת רב כיד חלומות עלולו כניל וכלר חלול כר יסרוס כן חמלול
כור יסולס אככר לל על יד יסלול כן חלול כר
יחול חסובני ול חמלול יסולול
כדורי קיני

בצפת הוכח כנול העליון

קנית חלן רב סל חוס חמל חלול כולל סולסן חמלס ולס
כולל חלול חלול

ישוס וסמול כר כן חול חמלס ללס סולסן חמלס חסובס
לכדיס חמלס ככר לויס חמלס חמל חמל חמל

חמל חמל חמל
www.segulama.com
לויס חמלס

עץ החיים בשדה התפוחים הקדושים

רבי חיים ויטאל היה בעל הזיונות מיסטיים ומלומד בתורת הקבלה מצעירותו. המפגש שלו עם האר"י שינה את חייו, ובזכותו הגיעו לידינו כתבי האר"י, למרות שרבי חיים ויטאל כלל לא רצה לפרסמם ברבים. אחד מתלמידיו העתיק בעורמה את הכתבים ששינו את פני עולם הקבלה | יוסף סטפנסקי

גדל השפיעו עליו רבות - בהקיץ וגם בשנתו. במשך השנים חזה רח"ו הזיונות רבים, גם קודם לעליית האר"י לצפת ב-1570, גם בזמן שלמד אצל האר"י, וגם במהלך השנים הארוכות שבהן בילה מחוץ לצפת, בירושלים ובדמשק, שם נפטר ונקבר ב-1620. את הזיונותיו קיבץ כעשר שנים לפני מותו בספרו האוטוביוגרפי 'ספר החזיונות'. חיבור זה, שרח"ו לא התכוון לפרסם, הוא מקור חשוב ביותר לשחזור נופה העירוני של צפת, על מוסדותיה השונים ועל הגברים והנשים המיוחדים שהרכיבו את הקהילה היהודית באותה תקופה. עוד טרם בואו של האר"י אנו עדים לחלומות של חיים ויטאל הצעיר, שבהם הוא פוגש את המשיח בראש הר מירון: "על ראש ההר הגדול שלמערכ צפת, בתחילת ההר באמצע שני הראשים הגדולים אשר לו" ('ספר החזיונות', מהדורת משה מ' פיירשטיין, יד יצחק בן-צבי, עמ' 72) - תיאור מדויק של האוכף בין שתי פסגות ההר. עם המשיח הוא 'הולך' לירושלים, מקים את בית המקדש, ואף פוגש את הכהן הגדול, שאינו אלא שכנו מצפת, רבי ישראל הלוי. בחלום נוסף הוא יוצא עם שכן אחר ל"חומת המגדל הישן בצפת" - כוונתו כנראה לשרידי המבצר הצלבני

בכ"ה באב של"ה (1575), שלוש שנים לאחר מותו הפתאומי של רבי יצחק לוריא - האר"י - חתמו 12 ממקובלי צפת על שטר התחייבות:

להיות בחברה אחת ... ככל אשר יורונו מורינו ... כמוהר"ר רבי חיים ויטאל ... ולא נגלה לזולתנו שום סוד מכל מה שנשמע מפיו בדרך האמת ... ואפילו ממה ששמענו מפי מורנו הרב ז"ל הנזכר [האר"י] לא נוכל לגלותו בלי רשותו [של רבי חיים ויטאל] ... והמשך קבלה זו היא מהיום ועד עשרה שנים רצופין (יוסף אביבי, 'קבלת האר"י', כרך א', עמ' 38).

על השטר חתמו בחירי המקובלים שלמדו אצל האר"י בזמן שהותו הקצרה - אך המשפיעה - בצפת (1570-1572). יחד אתם היו גם אחדים, צעירים יחסית, שלא זכו להימנות על החבורה המיוחסת של תלמידי האר"י עצמו, אך ראו עצמם תלמידי תלמידו - רבי חיים ויטאל. מבין האחרונים היה גם רבי יהושע ז' נון, שהפך תוך שנים מועטות לדמות מפתח בקהילה הצפתית בזכות הונו והודות לכישוריו.

בעל החזיונות

רבי חיים ויטאל קלברזה (או קאלבריס, על שם אזור קלבריה באיטליה שמשם הגיע אביו. 'ויטאל' הוא תרגום לטיני של שמו 'חיים') נולד כנראה בצפת ב-1542, בניגוד למרבית רבני צפת בתקופת הזוהר שלה במאה ה-16, שהיגרו אליה כתוצאה מהפריחה הרוחנית שהתרחשה בה. עוד בהיותו נער בוגר למד את תורת הנגלה אצל רבי משה אלשיך, שממנו גם קיבל לבסוף סמיכה לרבנות ב-1590, ואת תורת הנסתר אצל רבי משה קורדובירו (הרמ"ק). רבי חיים ויטאל - המכונה רח"ו - למד גם אלכימיה, אסטרונומיה ורפואה ואף כתב חיבורים בתחומים אלה. הנופים המרהיבים של הגליל העליון וצפת שבתוכם

עוד טרם בואו של האר"י אנו עדים לחלומות של חיים ויטאל הצעיר, שבהם הוא פוגש את המשיח בראש הר מירון

שבת ביחיד ולא אוכל לכוון השעה שהציבור מתפלל, ואמרו לי שיש הסכמה, שהוא חרם בלשונם, שלא להתפלל מנחה ערב שבת בציבור רק בבית הכנסת של גריגוס מימות האר"י ז"ל ואילך, והטעם, שבימי האר"י ז"ל התפללו כל הקהל בבית הכנסת של גריגוס שהוא מצפון לעיה, ואחר מנחה אמרו "לכה דודי נצא השדה" והלכו מבית הכנסת אל השדה. בית הכנסת והשדה מרוצף באבני גזית וכותל סביב עד חצי קומת אדם, וזהו נקרא שדה, והוא מכוון ונראה מנגד קבר בעל הזוהר שבמירון. ושם האר"י ז"ל קיבל שבת עם כל הקהל שבצפת (אברהם יערי, 'מסעות ארץ ישראל', עמ' 412).

בית הכנסת האשכנזי 'האר"י', שנבנה כנראה ב-1778 על גבי אותו שדה על ידי הקהילה החסידית הקטנה שהחלה אז להתבסס, זכאי לתואר 'בית הכנסת החסידי הראשון בארץ ישראל'. מעט דרום לו היה 'בית הכנסת גריגוס מימות האר"י' שהיום עומד על מקומו 'בית מדרש האר"י'. הכתובת על האבן הסמוכה לבית הכנסת, שנחקה ב-1745 ובה שם ספרדי מובהק - "שלמה מיהו / יוסף קאטלאנו [...] איר התקה" - מעידה שאכן היה במקום בעבר בית כנסת ספרדי.

מים מבארה של מרים

על פי עדותו היה רח"ו תלמידו העיקרי של האר"י בשנתיים שבהן חי בצפת. קצרה היריעה מלתאר פרק זמן קצר זה שעיצב את דמותו ההיסטורית. לאחר שהאר"י הגיע לצפת, ובעיקר לאחר מותו של הרמ"ק בקיץ 1570, התחילו להסתובב שמועות על גדולתו ועל ייחודו של האר"י כמיסטיקן בעל השגות וכמהפכן במחשבת הקבלה. רח"ו, שהחשיב עצמו כבר אז כבקי גדול בקבלה, ביקש לתהות על קנגנו של האר"י ובחן אותו בעזרת שאלה בפרשנות של קטע סתום בספר הזוהר. האר"י השיב לו "בסודות נפלאות שרמזם הרשב"י אשר לא שמעה אוזן אדם מעולם" (שבחי האר"י, ורשה 1875, עמ' ט'). רח"ו נבהל וכמעט פרחו נשמתו. למרות הפצרותיו סירב האר"י ללמד אותו בטענה שהוא אינו ראוי לשמוע יותר, אולם רח"ו לא ויתר והתחיל במסע שכנוע: הוא לבש שק ואפר, צעק, בכה והתחנן בפני האר"י שימשיך ללמדו. האר"י השתכנע, הרשה לו לשבת בין החברים, ומהר

הקיימים עד היום בראש גבעת צפת - "ללוות את שבת מלכתא ביציאתה כדרך שאתה נוהג להקביל פניה בכניסתה" (שם, עמ' 76). חיזיון אחר עוזר לנו לאתר אחד מבתי הכנסת החשובים בימיו - 'גריגוס', בית הכנסת של עולי סלוניקי שביוון, צאצאי מגורשי ספרד, שבו נהג להתפלל:

בשנה הנוכרת [ש"ל, 1570] חלמתי שהיה שמחת תורה והייתי מתפלל בבית הכנסת של יוונים שבצפת. והיו שם הרב רבי משה קורדואירו ואדם אחד גדול מאוד ממנו במעלה ... והם חילו פניי שאקום ואהיה שליח ציבור ואתפלל תפילת מוסף של החזרה בקול רם. ואקום ואתפלל תפילת שחרית של חול עד תשלום ברכת "מצמיח קרן ישועה". ותיכף פסעתי ג' פסיעות ואמרתי "עושה שלום" וכו'. ויצעקו כל הקהל עליי ויאמרו לי: למה אינך משלים כל שמונה עשר ברכות? ויענו שני החכמים הנזכרים ויאמרו להם: שתוקו, כי יודע הוא מה שעושה, וכך הוא צורך השעה ... אחר כך יצאתי אני מן בית הכנסת וראיתי אנשים הרבה יוצאין לטייל בשדה ולהוליך שם מאכל ומשתה, כי יום מועד היה, כנוכר. ואלך גם אני עמהם לעסוק שם בתורה, אך לא לאכול. ויבואו עלינו שוללים [שודדים] וישללו כל מה שלנו ויקחו את כסותי העליון מעליי, שהיה לבוש מועד נאה. ואברח ואכנס בעיר אל תוך בית הכנסת ואתפלל ואומר: גלוי לפניך כי אני לא יצאתי לטייל או לאכול, כאשר האנשים שיצאו, רק לעסוק שם בתורה ולמה אירע לי כך? והנה איש אחד נכנס וכסותי בידו ויאמר לי: נתקבלה תפילתך לפני ה' יתברך, כי לא יצאת שם רק לעסוק בתורה, והחזירו לך כסותך (שם, עמ' 79).

חלום זה מתאר שדה, ומן הסתם הוא 'שדה התפוחים הקדושים' שבו בחר האר"י מאוחר יותר לקבל את השבת עם תלמידיו. תיאור השדה של האר"י, בסמיכות לבית הכנסת היווני, מופיע גם בעדותו של רבי שמחה בן יהושע מזאלאז'יק, מראשוני החסידים שעלו לארץ ישראל, ב-1764:

כל ימי היותי שם [בצפת] הייתי מצטער שאני מתפלל מנחה בערב

מאוד הפך רח"ו לבכיר תלמידיו, אלא שהיה לומד ושוכח, לומד ושוכח. את הפתרון לבעיה מצא האר"י במהלך טיול בטבריה. רבי יעקב צמח, מתלמידי רבי חיים ויטאל ובין מפרסמי כתביו, מתאר בספריו 'נגיד ומצה' ו'משיבת נפש' את סיפור המעשה: האר"י ותלמידו יצאו לשיט בספינה קטנה והגיעו אל מקומה של 'באר מרים' בכנרת. אז מילא האר"י כוס מים מבין העמודים של בית הכנסת הישן שסימנו את מקום הבאר, הגיש אותו לרח"ו ואמר: "עכשיו תשיג בואת החכמה, כי אלו המים ששתית היו מבאר של מרים". ואכן, לאחר שתיית המים החל רח"ו "ליכנס בעומק החכמה הזאת" (רבי יעקב חיים צמח, 'ספר נגיד ומצה', תשכ"ה, עמ' ז'), והצליח להבין וגם לזכור את תורת האר"י.

לאחרונה אותר המקום שבו השקה כנראה האר"י את תלמידו הנאמן מים, סמוך לחופה של טבריה. היום האתר יבש בשל השפל בכנרת, ולכן ניתן לראות במקום את שרידי העמודים המוזכרים על ידי רבי יעקב צמח.

ההדלפה הגדולה

לאחר מותו של האר"י החל רבי חיים ויטאל במלאכה שתעסיק אותו במשך שארית ימיו - כתיבה, מחיקה, עריכה מחדש וגניזה של כתבים רבים הכוללים חומר רב ועצום ששמעו הוא וחבריו המקובלים מפי האר"י. מדובר בפרויקט ענק שהוא בחר להוביל בעצמו וגם דרש עליו זכות יוצרים

יובאו כל ההקדשות של כל הגולה, והוא היה המשביר והמספיק לכל חכמי צפת ולכל העניים והאלמנות" (יוסף אביב, 'קבלת הארץ', כרך א', עמ' 41). במהלך השנים שלאחר מות האר"י ניסה רבי יהושע בכל כוחו לשכנע את רח"ו מורו לגלות לו את רזי תורת האר"י. הוא היה "משפיל את עצמו בפניו כתינוק הנושק לו ידיו ורגליו" (שם), אך כל הפצרותיו לא עזרו. והנה נפלה לידיו ההזדמנות. לאחר שהות ארוכה של יותר משמונה שנים בירושלים, כנראה בין השנים 1577-1585, חזר רח"ו לצפת ונפל למשכב, "מוטל על ערש דווי שנה תמימה" (שם). רבי יהושע שידל באמצעות חמישים זהובים את משה, אחיו של רח"ו, להוציא מביתו של אחיו החולה בחשאי חלק מספריו למשך שלושה ימים. ואכן, משה הוציא מבית אחיו שש מאות עמודים מכתביו של רח"ו ומסר אותם לרבי יהושע. הלה שכר מיד מאה סופרים, ובמשך שלושה ימים העתיק כל סופר שישה עמודים. עם תום מפעל ההעתקה החזיר משה את כתבי היד למקום מחבואם בבית אחיו. מיד לאחר החזרת כתבי היד חזר רח"ו לאיתנו, אך לא חש במה שקרה:

ותיכף באותה שעה חזר כבוד מורנו הרב רבי חיים לבריאותו ... ומאותו יום ואילך התפשטו הספרים בין יחידי סגולה בארץ ישראל (שם, עמ' 42).

כה, בדרך לא דרך, הודלפו לעולם לראשונה כתבי האר"י שנערכו על ידי רח"ו.

לאחרונה נתגלה קברו של רבי יהושע בבית העלמין העתיק של צפת, והכתובת על מצבתו מפתיעה למדי. במקום לתארו כראש ראשי הישיבות וגבאי הצדקה, נכתב על המצבה: "זאת המצבה [ה] / לרופא המובהק / החסיד כר [=כבוד רבנו] / יהושע ׳ן נון / נע [=נוחו עדן]". מסתבר שבנוסף לתפקידיו הציבוריים המרובים היה רבי יהושע גם

בלעדית. על המלאכה הסיזיפית של עריכת הכתבים והדאגה שהחומר לא יופץ ברבים נוסף הצער שידע במהלך חייו הארוכים כתוצאה מקשרים מורכבים שהיו לו עם חלק ממכריו בצפת, בירושלים ובמיוחד בדמשק בעשרים שנים האחרונות של חייו.

יריבו הגדול בדמשק היה רבי יעקב אבולעפיה, גם הוא מרבני צפת לשעבר שנדד לדמשק, נכדו של רבי יעקב בירב מחדש הסמיכה בצפת ורבה של הקהילה הספרדית בעיר. רבי יעקב אבולעפיה לעג לחזיונותיו של רח"ו ודחה את שיטתו בקבלה, שהסתמכה, לפחות בחלק המעשי שבה, על 'הקבלה הנבואית' ועל הפרקטיקות המיסטיות של רבי אברהם אבולעפיה בן המאה ה-13 (שעליו נכתב בגיליון 13 של 'סגולה').

גם עם רבי ישראל נג'ארה, 'נעים זמירות ישראל', אף הוא בן צפת שהיה באותם ימים בדמשק, הסתכסך רח"ו. בתקופת שהותו בדמשק המשיך רבי חיים ויטאל לחלום על צפת, והתגעגע לסמכות שאבדה לו.

בסופו של דבר לא זכה רבי חיים ויטאל לראות את הכתבים מודפסים ומוצאים לאור, שהרי הוא עצמו גנז - או הורה לגנוז - את רובם במקומות שונים, ובין היתר גם בבתי הקברות של צפת, ירושלים וחברון, ואף בקברו שלו בדמשק.

יוצא מן הכלל היה ספרו המוגומנטלי 'עץ חיים', שמסכם את שיטת האר"י. ספר זה הוא לא גנז אלא החזיק בביתו, אך לא הראה אותו לאיש. הספר נדד עם השנים למצרים, שם הגיע לידי רבי

חיים דוד אזולאי (החיד"א) במאה ה-18. במהלך השנים עבר כתב היד לתוניסיה ולבסוף הגיע לירושלים.

כיום נמצא כתב היד המקורי בידיים פרטיות בירושלים.

על רקע זה יש להבין את 'שטר ההתקשרות' מ-1575 שעמו פתחנו. 12 חברים חתמו על שטר זה והתחייבו שלא להפיץ את תורת האר"י במשך עשר שנים ללא רשות רח"ו. כעבור עשר שנות ההתחייבות לפחות אחד מהחותמים לא היו מסוגל להתאפק יותר ועשה מעשה. רבי יהושע ׳ן נון מתואר באיגרת של רבי שלומיל מדרוניץ מראשית המאה ה-17 כ"אב בית דין בצפת וראש לכל ראשי הישיבות דצפת, ועל פיו

**באמצע שיט בכנרת
מילא האר"י כוס
מים, הגיש אותו
לרבי חיים ויטאל
ואמר: "עכשיו תשיג
בזאת החכמה, כי
אלו המים ששתית
היו מבאר של
מרים"**

רבי יהושע ן
[אבן] נון שידל
באמצעות
חמישים זהובים
את משה, אחיו
של רבי חיים
ויטאל, להוציא
מביתו של אחיו
החולה בחשאי
את ספריו
למשך שלושה
ימים

שבית הכנסת הנקרא על שם האלשיך עומד עד היום ברובע היהודי, ניתן לשער שרבי חיים ויטאל התגורר בחצר הסמוכה לו, ביתה לשעבר של משפחת שאקי הידועה.
עלי יסיף כתב על הקהילה בצפת:

מאז שלחי העת העתיקה לא הייתה עוד קהילה יהודית בזיכרון ההיסטורי שהייתה כה קרובה להתגשמות האידאל של אחרית הימים (אגדת צפת - חיים ופנטסיה בעיר המקובלים, עמ' 291).

בקהילה זו בולטת במיוחד אישיותו של רבי חיים ויטאל, המייצגת אולי יותר מכל דמות אחרת את מאווייה, את שאיפותיה, את חלומותיה וגם את תסכוליה של הקהילה היהודית התוססת ביותר בעולם במאה ה-16. ■

לקריאה נוספת:

יוסף אביב"י, קבלת האר"י, יד יצחק בן-צבי, תשס"ה; איל דודסון, חכמי צפת בין השנים 1540-1615: מעמדם הדתי והחברתי, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית, תש"ע; עלי יסיף, אגדת צפת - חיים ופנטסיה בעיר המקובלים, ידיעות אחרונות ואוניברסיטת חיפה, תשע"א; אייל מירון (עורך), צפת וכל נתיבותיה, יד יצחק בן-צבי, תשס"ה; יוסף סטפנסקי, שדה התפוחים הקדושים, בית הכנסת האר"י האשכנזי בצפת, תש"ע; יוסף סטפנסקי ואליהו בן-טובים, כתובות קבורה מן המאות 16-17 בבית העלמין היהודי שבצפת, חדשות ארכיאולוגיות באינטרנט, אתר רשות העתיקות, 2011; משה מ' פירשטיין, "ספר החזיונות", יומנו של רבי חיים ויטאל, יד יצחק בן-צבי, תשס"ו.

רופא, עובדה שלא הייתה ידועה לנו קודם. לאור זאת עולה ההשערה שרבי יהושע היה מן האנוסים - או צאצא שלהם - שכן רבים מהם היו רופאים, וביניהם גם רופאי מלכים. איל דודסון עסק לאחרונה בדמותו ('חכמי צפת בין השנים 1540-1615: מעמדם הדתי והחברתי', עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית תש"ע, חלק א' עמ' 208 ו-222, חלק ב' עמ' 40) והוא משער שרבי יהושע, רופא במקצועו, היה בעיקר מנהיג אדמיניסטרטיבי עשיר שהיה ממונה על כלכלת הישיבות בצפת ותמך בהן גם מכספו הפרטי. מעט מאוד ידוע לנו על רבי יהושע. רבי יוסף מטראני (1568-1639) כתב ברשימותיו שהוא נהרג בשמ"ה (1585) (שם, עמ' 40). אם ידיעה זו נכונה, אפשר שנהרג סמוך למעשה גנבת כתביו של רח"ו מביתו. יש להניח שרבי יהושע חיכה לסוף תקופת ההתחייבות שלא להפיץ את תורת האר"י לפני שהחליט להשיג את כתבי רבי חיים ויטאל בעורמה ולהפיצם. מכיוון ששטר ההתקשרות נחתם בכ"ה באב של"ה (1575), תוקפו פג בכ"ה באב שמ"ה (1585). ייתכן אם כן שרבי יהושע השיג את הכתבים בחודש אלול שמ"ה, ובאותו חודש - לפני תום שנת שמ"ה - מצא את מותו.

איפה היה ביתו של רבי חיים ויטאל בצפת? בחלום של רחל האשכנזית, שבו ראתה את רח"ו "מעופף ויורד מן השמים", נאמר על דירתו: "במרפסת עלייה שלה [של רחל האשכנזית] אשר אני דרתי שם" (ספר החזיונות, עמ' 104). במקום אחר נכתב שגם רבי משה אלשיך קבע את מדרשו בחצר רחל האשכנזית. מכיוון

אוצרות קבורים

שנתו עלומים: רבי משה הדיין, שמצבתו היא הקדומה ביותר, שתוארכה עד כה בבית העלמין, רפ"ה (1525); רבי עזריאל טרבוט, ראש ישיבה בצפת שצאצאיו עשו חיל באיטליה, רפ"ט (1529); רבי אברהם סורוגון, בן למשפחה ספרדית-תורכית ידועה, ש"ה (1545); רבי יוסף טוב צהלון, שמ"ה (1585); רבי אלעזר אזכרי, מחבר הפיוט 'ידיד נפש', ש"ס (1600); רבי יוסף מטראני, בנו של רבי משה מטראני - המבי"ט, שצ"ט (1639); החכם יוסף פלקון, ללא תאריך; רבי בנימין שאלוניקי, אישיות לא מוכרת, ללא תאריך; דוני' ריינא אשת רבי גדליה הלוי מתלמידי האר"י, אחותו של רבי חיים ויטאל, ללא תאריך.

בנוסף נחקרו לאחרונה מחדש שתי מצבות קבורה מפוארות שנחשפו בעבר: מצבתו של מאיר באבנשת, שי"ג (1553), ולצדה מצבתו של שמואל הנשיא. שתיהן מסקרנות במיוחד בשל האפשרות שהן שייכות לכני משפחתה של הגבירה הידועה דונה גרציה נשיא. ייתכן שמדובר במאיר בנבנישתי, אחיו הצעיר של צמח בנבנישתי בעלה של דונה גרציה, שגם נשא לאישה את בריאנדה, אחותה הצעירה של דונה גרציה. אם זה אכן קברו, אולי שמואל הנשיא שקבור לצדו אינו אלא אחיו של דון יוסף נשיא, שנשא לאישה את גרציה לה צייקה ('גרציה הקטנה') בתה של בריאנדה. ממצא זה מצית את הדמיון ומדרבן לערוך מחקר משולב - ארכיאולוגי והיסטורי - שיניב אולי מידע חדש על אחת המשפחות המפורסמות ביותר בעולם היהודי במאה ה-16.

ההיסטוריון חיים סיידוה, העוסק כמעט עשרים שנה בתיעוד הקברים בבית הקברות העתיק של צפת, מעריך שבבית העלמין יש כ-9,000 מצבות שעליהן כתובות. המצבות הן ברובן ממאתיים השנים האחרונות, אך בעקבות ניקוי ושיקום החלק הדרומי והעתיק של בית העלמין - באזור מערת האלשיך וקבר הושע בן בארי - נחשפו בשנים האחרונות למעלה משלושים מצבות קבורה מהמאה ה-16 שעליהן כתובות בעברית. זהו הריכוז הגדול ביותר של כתובות עבריות עתיקות שנתגלה בארץ באתר אחד. במלאכת השיקום עוסקים הקדש בית העלמין והמועצה הדתית של צפת בראשות רב העיר, הרב שמואל אליהו, ונציגו בשטח דוד אפנזה, בשיתוף 'קדמונינו' - הוועד להצלת קברי קדמונים. כחלק מהשיקום נבנו גשרי ברזל עיליים המובילים את אלפי המבקרים בין חלקות הקבורה, קובעו מחדש מאות מצבות, ונבנו מצבות חדשות מאבני גוויל ומבטון.

כך הולך ונחשף אוצר בלום של מידע ארכיאולוגי המתוסף למקורות ההיסטוריים על צפת בתקופת זוהרה. בפענוח הכתובות העתיקות עוסק אליהו בן טובים תושב צפת, שמתמסר גם להגנתן מפני פגיעה. גם רשות העתיקות רואה ערך רב בריכוז מידע חשוב זה ובפרסומו, כחלק ממרקם הרובע היהודי העתיק כולו שעליו שוקדים כעת בפרויקט שימור קהילתי ייחודי. מהקברים שנתגלו ניתן ללמוד על העושר ועל הגיוון של קהילת צפת בימי זוהרה שלה. בין האישים שקבריהם נחשפו לאחרונה, מהם מוכרים ומהם

הקיצו בניי, לימדו ועלו

התגלות מיסטית שחוזה רבי יוסף קארו עוררה אותו, את רבי שלמה אלקבץ וחכמים נוספים לעלות לארץ ישראל ולהשתקע בצפת.

קול המשנה, הוא קול השכינה, שיצא "בקול גדול בחיתוך אותיות"

מפיו של גדול בעלי ההלכה, הוא עדות נוספת לתקופה ייחודית

בתולדות ישראל | יואב שורק

"ואמר: ...
מכאן והלאה
תהיינה עיניכם
פקוחות
על דרכים
... כי אתם
מבני היכלא
דמלכא"

רבי ישעיהו הלוי הורביץ בספרו 'שני לוחות הברית' (של"ה):

דעו לכם כי הסכמנו החסיד נר"ו [נטריה רחמנא ופרקיה = ישמרהו הא-ל ויחיהו; כוונתו לרבי יוסף קארו] ואני עבדו ועבדיכם מהחברים לעמוד על נפשנו ליל שבועות ולנודד שינה מעינינו. ותודה לא-ל כן עלה בידינו כי לא הפסקנו רגע, רק אשר תשמעו ותחי נפשכם ... וכל זה באימה,

ביראה, בניגון ובטעם, לא יאומן כי יסופר. ואחר כך למדנו משנה כל סדר זרעים, ואחר כך למדנו על דרך האמת.

ובעת שהתחלנו ללמוד המשנה ולמדנו שתי מסכתות, זיכנו בוראנו ונשמע את קול המדבר בפי החסיד נר"ו, קול גדול בחיתוך אותיות,

וכל השכנים היו שומעים ולא מבינים. והיה הנעימות רב, והקול הולך וחזק, ונפלנו על פנינו ולא היה רוח באיש לישא עיניו ופניו

לראות מרוב המורא. והדיבור ההוא מדבר עמנו והתחיל ואמר:

שמעו ידידיי המהדרים מן המהדרים, ידידיי אהוביי שלום לכם, אשריכם ואשרי יולדתכם, אשריכם בעולם הזה אשריכם

בעולם הבא, אשר שמתם על נפשכם לעטרני בלילה הזה, אשר זה כמה שנים נפלה עטרת ראשי ואין מנחם לי, ואני מושלכת בעפר חובקת אשפתות, ועתה החזרתם עטרה ליושנה. התחזקו ידידיי, התאמצו אהוביי, שמחו ועלצו ודעו כי

אתם מבני עלייה וזכיתם להיות מהיכלא דמלכא, וקול תורתכם והבל פיהם עלה לפני הקדוש ברוך הוא ובקע כמה אווירים וכמה רקיעים עד שעלה, ומלאכים שתקו ושרפים דממו והחיות עמדו,

אותו ליל
שבועות הביא
עמו התגלות
ששכנעה
אותם להעמיק
את יומרתם
המשיחית
ולעלות כעבור
שנים מעטות
לצפת

בראשית המאה ה-16 כבשו העות'מאנים את ארץ ישראל. שנים ספורות לפני כן רעדה האדמה תחת רגלי היהודים: מלכי ספרד ופורטוגל - ארצות שבהן היו מרכזי התרבות והתורה משמעותיים ביותר של עם ישראל באותה תקופה - גירשו את כל היהודים מתחומי שלטונם, ואלה החלו לחפש מנוח לכף רגלם. ביאזיט, הסולטן העות'מאני הזמין אותם לממלכתו המתפשטת, כנראה משום שהבין את הפוטנציאל הכלכלי של המגורשים. ארץ

ישראל לא הייתה אז עדיין תחת שלטוננו, והיהודים התיישבו בערי המסחר הגדולות של תורכיה, ובהן הבירה איסטנבול (קושטא), אדירנה (אדרניפול), לוניקי ואיזמיר.

שתי עובדות אלה - גירוש ספרד והכיבוש העות'מאני של הארץ - הן שיביאו, מהר למדי, לכינון המרכז ההלכתי והקבלי של צפת, שקשה להפריז בחשיבותו לעתיד העם היהודי.

באדירנה, בירתה הישנה של האימפריה העות'מאנית, חיו ופעלו תלמידי חכמים בעלי חזון ושאיפה שנולדו מעט לפני או מעט אחרי הגירוש מספרד. לקראת חג

השבועות רצ"ג (1533) החליטו רבי יוסף קארו, תלמיד חכם נודע בעיר, וחברו הצעיר החסיד רבי שלמה אלקבץ, למנוע שינה מעיניהם בליל חג השבועות הקרב ובא. מנהג זה,

המקובל היום בכל קהילות ישראל, עוד לא התפשט ככל הידוע, ועל כן החלטתם זו נחשבה מיוחדת וראשונה. אותו ליל שבועות הביא עמו התגלות ששכנעה אותם להעמיק את יומרתם המשיחית ולעלות כעבור שנים מעטות לארץ ישראל, למרכז העולה של אותם ימים - צפת. רבי שלמה אלקבץ תיאר את הדברים באיגרת שאותה מצטט המקובל

שלחן ערוך

מטור אורה ה"ים הנקרא בית-יוסף

הגדו הנאמן מנחת החור החכם השלם מלד"ל יוסף קארו נדו בן מהר"ד אפרים קארו זצ"ל אשר אגד תורתו וזרחת, באור הזוט בעיר צפת ת"ט ובסעיף תורתו נפוצות ביהודה ובשאר ארץ נודע שמו: והבר הנפר הזה קיצור בחיבורו הנחול אשר עשה על הארבעה טורים אשר קראם בית יוסף אשר גם בח טעם הגד וכל יקר האחה עט כח שכל טבקשה יצא טבקשו בנקל כל דין דין על מתבטחו באין אוטר ואין דברים והבין לכל משה ושלחן וחסא ומנחה אשר לאורו ילבו במח: כי כן טענת רבי יוסף קב ונקי

תנאי האות אלא שיש לו כח

וכל צבא מעלה והקדוש ברוך הוא שומעים את קולכם.

... ואין אתם כאותם השוכבים על מיטות שן, שינה שהוא אחד משישים במיתה, וסרוחים על ערסותם, ואתם נדבקתם בה' והוא שמח בכם.

לכן בניי התחזקו ואמצו ועלצו באהבתי, בתורת, ביראתי. ואילו הייתם משערים אחד מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות מהצער אשר אני שרויה בו, לא הייתה נכנסת שמחה בלבכם ולא שחוק בפניכם, בזוכרם כי כסיבתכם אני מושלכת בעפר. לכן חזקו ואמצו ועלצו בניי ידידי המהדרים ואל תפסיקו הלימוד, כי חוט של חסד משוך עליכם ותורתכם ערבה לפני הקדוש ברוך הוא.

... וחזר ואמר: אשריכם בניי, שובו אל לימודכם ואל תפסיקו רגע, ועלו לארץ ישראל, כי לא כל העתים שוות, ואין מעצור להושיע ברב או במעט, ועיניכם אל תחוס על כליכם כי טוב הארץ העליונה תאכלו, ואם תאבו ושמעתם טוב הארץ ההיא תאכלו. לכן מהרו ועלו, כי אני המפרנסת לכם ואני אפרנסכם, ואתם שלום ובתיכם שלום וכל אשר לכם שלום.

... את כל הדברים האלה דיבר אלינו ושמעה אוזנינו, ורבות כהנה וכהנה מענייני החכמה, כמה וכמה הבטחות גדולות, וכולנו געינו בבכייה מרוב השמחה. וגם בשומענו צרת השכינה בעוונותינו, וקולה כחולה המתחננת אלינו, ואז נתחזקנו עד אור הבוקר ולא פסק גירסא מפומנא בגילה ורעדה.

... ואחר כך כחצות הלילה [של ליל שבועות השני, כמנהג הגלויות] חזר הדיבור פעם שנית, ודיבר שיעור שעה ויותר, וחזר לשבח עניין הלימוד ההוא. ואמר: ... מכאן והלאה תהיינה עיניכם פקוחות על דרכיכם, ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, והחלש יאמר גיבור אני, והחזיקו עצמכם לגדולים, כי אתם מבני היכלא דמלכא וזכיתם לפרוודור, השתדלו ליכנס לטרקלין ולא תצאו מהפרוודור, כי אשר יצא מפתח שער הפרוודור דמו בראשו. הקיצו בניי וראו כי אני מסברת אתכם, הקיצו ידידי, התאמצו והיו לבני חיל ... הקיצו שיכורים, כי הנה יום בא ויסיר האדם את אלילי כספו ומאודיו בהנאת העולם ואת אלילי זהבו חמדת הממון. ועלו לארץ ישראל, כי יש לאל ידכם, רק שאתם מוטבעים בטיט חמדת תבל והבליו (של"ה, מסכת שבועות, פרק גר מצווה). ■